

DŮLEŽITÉ POJMY Z OBLASTI LITERATURY

Druhy literatury:

Lyrika (poezie)

Lyrický subjekt = hrdina

- **Druhy:**

- **Milostná**
- **Přírodní**
- **Politická**
- **Duchovní**
- **Reflexivní**

- Lyrika na něco reagující

- **Žánry:**

- **Óda**
 - Báseň oslavná
- **Hymnus**
 - Používána na oslavu bohů
- **Žalm**
 - Smuteční báseň (církevního charakteru)
- **Elegie**
 - Žalozpěv; vyjadřuje smutek např. nad smrtí nebo nespravedlivým osudem
- **Sonet**
 - 4,4,3,3
 - Francesco Petrarca
- **Villonská balada**
 - Francois Villon
 - Složena ze 4 strof (první 3 strofy se skládají ze 7-12 veršů)
 - Poslední strofa 4-6 (polovina)
 - Poslední verš v jednotlivých strofách se opakuje jako refrén
 - Založena na protikladech
- **Píseň**
 - Žánr ústní lidové slovesnosti
 - Přesný hudební rytmus a rým
 - Pravidelná sloka
 - Využití refrénu
- **Epigram**
 - Krátká satirická báseň
 - K. H. Borovský
 - Původně nápisy na hrobech

- **Legenda**

- Pojednávající o životě, smrti, umučení a zázracích v životě určitého světce či mučedníka, příp. ostatků nebo svatého
- V legendách se vyskytují zázraky a postavy křesťanské historie

Epika (próza)

Žánry:

- **Román**

- **Povídka**

- Soustředěna na jednu dějovou linii
- Hlavní postavy se nevyvíjejí

- **Novela**

- Soustřeďuje se na jeden jednoduchý, ale poutavý a nápaditý příběh
- Bod obratu, který je základem kompozice novely, a do závěrečné pointy

- **Balada**

- Veršovaná skladba, která má pochmurný ráz, smutný děj i konec, má rychlý spád

- **Satira**

- Výsměšná (u jakéhokoliv útvaru)

- **Poéma**

- Rusko
- Rozsáhlý básnický útvar

- **Epos**

- Epika (děj) převládá nad lyrikou
- Obvykle popisují životní příběhy významných osobností a jejich výjimečné činy → hrdinové, psáno ve verších

- **Bajka**

- Základem je alegorie (zvířata jednají jako lidé, mají lidské vlastnosti a z toho vyplyne nějaké ponaučení)

- **Pověst**

- Odehrává se v minulosti, jádro příběhu může být pravdivé, avšak díky ústnímu převyprávění je příběh dokrášlen, proto ztrácí na věrohodnosti

- **Pohádka**

- Dobro X zlo
- V závěru vyhrává dobro

- **Cestopis**

- Obsahem cestopisu je popis autorovy cesty do cizích zemí a krajin

- **Báje**

- Mýty – příběh symbolického nebo náboženského významu, neskutečný a vymyšlený

- **Kronika**

- Úlohou kroniky je chronologicky popsat jednotlivé historické události

- **Legenda**

- **Romance**
 - Protiklad balady
 - Celkově optimistická nálada
- **Ich – forma**
 - Příběh je vyprávěn jednou z postav
 - Autor = vypravěč se ztotožňuje
- **Er – forma**
 - Třetí nezaujatá postava

Typy promluv

- **Přímá řeč**
 - Přímou řeč píšeme v uvozovkách a oddělujeme ji buď dvojtečkou popř. čárkami
- **Nepřímá řeč**
 - Nepřímou řeč píšeme bez uvozovek i dvojtečky
- **Nevlastní přímá řeč (Neznačená)**
 - Vyjádření vnitřního monologu postav
 - Přímá řeč, ale bez uvozovek
- **Polopřímá řeč**
 - Vyjádření vnitřního monologu postavy → psychologické prokreslení, formální řeč
 - Hlavní postava, vedlejší postava, titulní postava

Děj:

- **Chronologický**
 - Postupně plynoucí
- **Paralelní**
 - Současně probíhají dva děje
- **Retrospektivní**
 - Příběh začíná od konce a vrací se do minulosti

Drama

- **Replika**
 - Reakce druhé postavy
 - Projev účastníka dialogu
- **Dialog**
 - Rozhovor mezi dvěma nebo více osobami
- **Monolog**
 - Ucelená promluva jediného člověka
 - Samomluva

Žánry:

- **Komedie**
 - Veselá divadelní hra
- **Tragédie**
 - Drama s nesmiřitelným konfliktem a truchlivým koncem

- **Tragikomedie**
 - Dramatický žánr mísící tragické a komické prvky
- **Činohra**
 - Divadelní představení
- **Báchorka**
 - Pohádkové motivy
 - Nemá reálné jádro
- **Fraška**
 - Výsměch
 - Komedialní žánr s drsnější komikou
- **Muzikál**
 - Žánr hudebně zábavného divadla (mísí se zde jak zpěv, herectví tak tanec)
- **Melodram**
 - Dramatická báseň doprovázena hudbou
- **Libreto**
 - Text k operám

Kontext

- Vztah určité části textu k textu, v němž je tato část obsažena

Motiv

- Základní jednotka literárního díla, kterou již není možno dále rozložit (př. motiv lásky, potopy, obraz války)
- **Nový motiv**
 - Takové místo, které posouvá děj dopředu; Přináší novou myšlenku
- **Leitmotiv**
 - Hlavní; příznačný motiv, který se v daném díle vícekrát opakuje

Téma

- Souhrn jednotlivých motivů, vyšší kompoziční celek
- Dílo Babička
 - Hlavní téma = život na českém venkově v polovině 19. století
 - Vedlejší téma = život na zámku, příběh Kristy a Míly

Básnické figury

- **Anafora**
 - Opakování stejných slov na počátku veršů nebo slok
- **Epifora**
 - Opakování týchž výrazů na konci po sobě jdoucích veršů
- **Epanastrofa**
 - Opakování stejných slov, kterými verš končí, na začátku následujícího verše
- **Epizeuxis**
 - Opakování stejných slov v jednom verši nebo větě
- **Inverze**
 - Změna slovosledu

Kompozice

- Způsob, jak je umělecké dílo uspořádáno
- Chronologická
 - Dějové části jsou vyprávěny od časově nejstarších po nejmladší
- Retrospektivní
 - Příběh je líčen v opačném pořadí
- Rámcová
 - Do úvodního příběhu se vkládá několik ucelených příběhů

Básnická pojmenování

- **Metafora**
 - Přenesené pojmenování na základě podobnosti
 - Obrazné vyjádření
- **Personifikace**
 - Přenášení vlastností živé bytosti na neživé věci
- **Apostrofa**
 - Oslovení nepřítomné osoby nebo věci
- **Metonymie**
 - Přenesené pojmenování na základě věcné souvislosti
- **Epiteton**
 - Básnický přívlastek
- **Oxymóron**
 - Spojení dvou slov, jejichž význam se navzájem vylučuje
- **Hyperbola**
 - Zveličení; Nadsázka
- **Ironie, Sarkasmus**
 - Úmyslné a průhledné vyjádření protikladem; Výsměch
- **Antiteze**
 - Tvrzení, jež je v rozporu s jiným tvrzením, protiklad, (antiteze x teze)
- **Eufemismus**
 - Zjemnění jazykového výrazu označujícího nepříjemnou nebo drsnou skutečnost
- **Dysfemismus**
 - Slovo se silně negativním citovým zabarvením
- **Alegorie**
 - Obrazně symbolické literární nebo výtvarné zobrazení abstraktních pojmů, lidských vlastností, událostí ap., jinotaj
- **Elipsa**
 - Výpustka
- **Apoziopeze**
 - Nedokončená věta

Další významné pojmy

- **Verš**
- **Volný verš**
 - Nerýmuje se
 - Normální běžná komunikace
- **Sloka (Strofa)**
- **Rým**
 - Sdružený AABB
 - Střídavý ABAB
 - Obkročný ABBA
 - Přerývaný AABBC
- **Refrén**
 - Pravidelně se opakující část písně nebo básně
- **Pointa**
 - Vtipný překvapivý závěr
- **Motiv**
 - Nejjednodušší tematický prvek uměleckého díla
 - Základní téma; Námět
- **Věta, odstavec**
- **Kancionál**
 - Zpěvník duchovních písní
- **Traktát**
 - Učené pojednání na určité téma
- **Postila**
 - Filozofické rozjímání na obecné téma ("po oněch slovech")
- **Aliterace**
 - Opakování shodných hlásek na začátku po sobě následujících slov nebo veršů
- **Anagram**
 - Nové slovo vzniklé přeskupením písmen nebo slabik výchozího slova
 - Přesmyčka
- **Anakolut**
 - Vybočení z větné vazby
- **Zeugma**
 - Odchylka od správné větné stavby spočívající ve spojení souřadných členů vazebným vztahem patřícím jen k jednomu z nich
- **Scénické poznámky (drama)**
 - Text ke scéně (pohyby, reakce,...)
- **Časomíra**
 - Forma verše založená na rozdělení na dlouhé a krátké slabiky,
- **Dlouhá slabika**
 - Pokud je ve slabice dlouhá samohláska či po samohlásce následuje souhláska v téže slabice (např. Předzpěv k Slávy dcera)

- **Gradace**
 - Rostoucí intenzita
- **Řečnická otázka**
 - Nevyžaduje odpověď
 - Zvolání
- **Synekdocha**
 - Název celku lze použít pro označení části nebo naopak název části pro označení celku

Slohový útvar

- Oznámení; zpráva; dopis; referát; reklama; reportáž; dotazník; životopis; recenze; esej apod.

Spisovná čeština

- Prostředky knižní; neutrální; hovorové

Nespisovná čeština

- Dialekt; interdialekt; argot; slang; profesní mluva

Funkční styl

- Prostě sdělovací; publicistický; odborný (administrativní + vědecký); umělecký

Slohový postup

- Informační; vyprávěcí; úvahový; výkladový; popisný